

HER GÜN YENİ BİR BAŞLANGIÇTIR: GÜNDELİK YAŞAMIN SOSYOLOJİK ANLAMLARI

Ali ESGİN

Özet: Gündelik yaşam, sıradan insanların sıradan eylemlerinin basit bir toplamı değildir. Gündelik yaşam, bütün karmaşıklığıyla insanların yarattığı sosyal dünyadaki zamansal ve mekânsal alanlara yayılan bir etkileşimler bütünüdür. Gündelik yaşam, insanların kurduğu sosyal dünyada gerçekleşen olup bitme ve yeniden olup bitme süreçlerinin gizemini içinde taşıyan, yüzeysel görünen, fakat son derece karmaşık unsurları içinde barındıran toplumsallığın bir kesitidir. Bu çalışma, gündelik yaşamın sosyolojik anlamları üzerinde duracaktır.

Anahtar Kelimeler: Gündelik yaşam, Sosyal gerçeklik, Sağduyu bilgisi.

EVERY DAY IS A NEW BEGINNING: SOCIOLOGICAL MEANS OF DAILY LIFE

Ali ESGİN

Abstract: Everyday life is not simply the sum of ordinary actions of ordinary people. Everyday life, with all its complexity, is a set of interactions spanning temporal and spatial domains in the social world created by humans. Everyday life is a cross-section of sociability that carries the mystery of the processes of happening and happening again in the social world established by people, which seem superficial but contain extremely complex elements. This study will focus on the sociological meanings of everyday life.

Keywords: Everyday life, Social reality, Common sense knowledge.

HER GÜN YENİ BİR BAŞLANGIÇTIR: GÜNDELİK YAŞAMIN SOSYOLOJİK ANLAMLARI

Ali Esgin

Her sabah yeni bir başlangıçtır. Sabah, bireysel yaşamınızın sizin olan, diğer insanlarla, sözgelimi, eşinizle, çocuklarınızla, arkadaşlarınızla, patronunuzla, işe giderken bindiğiniz otobüsün şoförüyle, alışveriş yaptığınız marketin kasiyeriyle, doktorunuzla, yolda yürürken size gülümseyen güzel bir kızla ya da bankamatik sırasında önünüze geçen aceleci biriyle paylaşacağınız, çoğunlukla benzer eylemleri gerçekleştireceğiniz, fakat yine de sizin tercihlerinizle şekillenecek olan yeni bir günün başlangıcıdır. Gün yenidir, ancak yeni günde yaşanan her şeyin yeni olduğu söylenemez. Yani, yeni olan yaşanacak olanlar değil, yaşanacak olanların yeni olmasına dair umut ve olasılıklardır. Bu anlamda her yeni gün, gündelik yaşamın seyrine tekrar dalaacağınız, rutin eylemlerde bulunacağınız, bazen monotonluktan yakınacağınız, fakat her gün gittiğiniz lokantaya bugün gidemediğiniz için huzursuz olacağınız, günler ne kadar çabuk geçiyor sohbetini tekrarlayacağınız, günlük yaşamınızı belirli zaman dilimlerine böleceğiniz, velhasıl, önceki günden ya da haftalardan çok farklı olmayan şeyler yaşayacağınız bir gündür. Bu nedenle gündelik yaşamlarımız hep aynı seyir içindeymiş gibi görünür ve hayatımızda kişisel beklentilerimizi karşılayan bazı ufak değişiklikler dışında, hiçbir değişiklik yaşanmıyormuş hissine kapılırız. Çünkü gündelik yaşam genellikle sorgulanmadan belli eylemlerin tekrarıyla sürdürülmektedir. Bireysel gündelik yaşamımız monotonlukla tanımlansa da, gündelik yaşamlarımız rutin eylemlerden oluşsa da, bu, sosyal yaşam alanının değişmediği, sabit kaldığı ve yahut aynılaştığı anlamına gelmemelidir. Sosyal yaşam ve sosyal yaşamı oluşturan hemen her şey tahmin edilmedik bir hızla değişmektedir. “Zaman ne kadar çabuk geçiyor” söylemi bile bunun kanıtıdır. Buradaki her şeyin aynı olduğu ya da günlük yaşamlarımızda çok fazla değişimin olmadığı düşüncesi, bireysel algılarımızın bir sonucudur. Oysa ne gündelik yaşam gerçeğini ne de gündelik yaşamda olup bitenleri belirleyen tek başına bizim bireyselliğimiz değildir. Böyle düşünülmesinin nedeni, gündelik yaşamın rutinleri içine dalan insanların, anlamların üretildiği etkileşim ve

eylemlerin, yani olup bitenlerin anlamları üzerine pek düşünmemeleridir. İnsanlar gündelik yaşamlarında özel deneyimlerini başkalarının yaşadıklarıyla karşılaştırma gereği duymamaktadır. Hatta bireysel olandaki sosyal olanı, sosyal olandaki bireyselliği görmeye çaba göstermemektedir (Bauman, 1999: 18). Ne var ki, sosyal gerçeklik, bireysel pratiklerimizle ilişkili olduğu kadar, bizim bireyselliğimizi aşan yönlere de sahiptir.

Sosyal gerçeklik, bizim tek başımıza inşa ettiğimiz ya da edebileceğimiz bir gerçeklik değildir. Onu belirleyen bizim öznel bakışımız ya da algımız da değildir. Sosyal gerçeklik, diğerlerinin varlığını zorunlu kılan ve onların etkileşimlerinin ürünü olan bir gerçekliktir. Sosyal dünya doğal dünyadan, doğal dünyanın kendiliğinden işleyen yapısından çok farklıdır. Sosyal dünya, doğal dünyanın aksine, insanların yarattığı bir dünyadır. İnsan, doğal dünyadaki herhangi bir varlıktan farklı olarak, kendi yaşam dünyasını, kendisi gibi olan diğerleriyle ortaklaşa bir biçimde inşa etmiştir ve bu devam eden bir süreçtir. Söz konusu inşa süreci, gündelik yaşam deneyimleri ve her günkü insan etkileşimleriyle bir sürekliliğe sahiptir. Sosyal dünyayı yaratan da, ona taşıdığı anlamları yükleyen de insandır.

İnsan, doğada tek başına yaşamını sürdürebilen bir varlık değildir. İnsan toplumsal bir varlıktır. İnsanın var olması, toplumsallığının bir sonucudur. Çünkü insan açısından var olmak tek başına olmayı değil, başkalarının bilincinde var olmayı gerektirmektedir. Bu da toplumsallığı, gündelik yaşamın içine dâhil olmayı, öteki insanlarla etkileşime girmeyi ve eylemde bulunmayı zorunlu kılmaktadır. Aksi durumda, bir soyutlanmışlık deneyimi yaşanır ki, bazıları buna yalnızlık der.

Tek başınıza kalmak, varoluşçu Sartre'nin (1985) dediği gibi, sizin varlığınızı size fark ettirecek, sizi korkuyla yüzleştirecek bir fırlatılmışlık ve bunaltı halini ortaya çıkaracaktır. Tek başınlık, yalnızlık bir kendiyi yüzleşme halidir. Bu tıpkı, Robinson Crusoe'nun bir adada mahsur kaldığında, aslında kendi başına kalması gibidir. Adada mahsur kalması, onun kendisiyle yüzleşmesini, Sartre'ci anlamda varlığının farkına varmasını sağlamıştır. Ancak, yalnızca varoluşun farkına varmak, özünü ortaya koymak anlamına gelmemektedir. Var olmak, yapıp ettikleriyle, tercihleriyle, diğerleriyle olan etkileşimleriyle özünü oluşturarak, kendi tanımını yapmakla mümkündür. Var olmak, sizin varoluşunuzu tanımlayacak ötekinin varlığını gerektirmektedir. Dolayısıyla, Robinson Crusoe, korku ve bunaltıyla varlığının farkına varsa da, tek başınlığı onun varlığını toplumsal açıdan çok anlamlı kılmayacaktır. Çünkü, birey eylemleriyle var olan bir faildir. Eylem fikri, bu yüzden, sosyolojide kaçınılmaz olarak merkezî önemdedir. Ayrıca eylem toplumsal organizasyonların ve kolektif hayatın temel unsurudur (Giddens, 2003: 8).

Bu yönüyle bir adada mahsur kalmak, toplumsal yaşamdan, dolayısıyla eylemin anlam kazanmasından, toplumsallık içinde anlam kazanan ahlaki zorunluluklardan, zaman mefhumundan, beğenilme ve takdir edilme duygusundan, çalışma gerekliliğinden, kısacası ötekinin varlığıyla anlam kazanan her şeyden uzak kalmak anlamına

gelmektedir. Adada hiçbir şey yaşamınızı diğer insanlarla paylaştığınız andaki gibi olmayacaktır. Örneğin, öyle mi davranmalıyım, yoksa böyle mi davranmalıyım sorusunu sormak çok anlamlı gelmeyecektir. Burada sabah, öğle, akşam vakitlerinin, gecenin bir yarısında kalkıp oturmanın, zamanı akıllıca kullanma çabalarının, günün tarihinin, geç ya da erken nitelemelerinin geçerli bir tanımı yoktur. Dolayısıyla sizin tek başınıza neden olan adada gündelik yaşamı dolduran anlamların içi boştur. Çünkü anlamları üreten, gündelik yaşamdaki deneyimler ve başkalarıyla kurulan etkileşimlerdir.

Gündelik Yaşamın Anlamları

Gündelik yaşam, anlamları üretmesi ve taşıması bakımından önemlidir. Anlam, gündelik deneyimlerden, yani onu anlamaya çalışan farklı bireylerin deneyimlerinden ortaya çıkmaktadır (Layder, 2006: 105). Dolayısıyla burada söz konusu olan bireysel gündelik yaşamlar değil, gündelik yaşamı oluşturan bir aradalıklardır. Giddens'in vurguladığı şekliyle bu, bir sistemin tanımlanma şeklidir. Bir sistem, özellikle gündelik yaşam aracılığıyla insanlar arasında düzenli sosyal pratikler olarak düzenlenip yeniden üretilmiş ilişkilere karşılık gelmektedir. Diğer bir deyişle, toplumsal sistemler insanların yerleşik zaman ve mekân boyunca, yani gündelik yaşam alanı ve süreci içinde, yeniden üretilen etkinliklerinden oluşmaktadırlar (Giddens, 1999: 69). Örneğin, yıl boyunca her gün herhangi bir şehrin otobüsleri şehirdeki caddelerde aynı güzergâh üzerinde yolcu taşımaktadırlar. Yolcular otobüslere binmekte, biletlerini alıp, yerlerine oturup ve her biri kendi duraklarına geldikleri zaman otobüsten inmektedirler. Bu eylemleri, sürekli olarak herkes tekrar etmekte ve yeniden üretmektedir (Kaspersen, 2000:42).

Aynı şekilde bir üniversiteyi sosyal sistem olarak düşündüğümüzde, bu sistem, gündelik yaşamda gerçekleşen sosyal pratikler üzerinden işlemektedir. Öğrenciler, öğretim üyeleri her gün üniversiteye gelir. Öğrenciler rutin bir biçimde, derslere girer, yemek sırası bekler, yemek sırası beklerken lokal etkileşimlerde bulunur, tekrar derslere girer. Ders bitiminde üniversite içindeki kafeteryalarda bir eğlenceye ya da bir arkadaş toplantısına katılır, kütüphaneye giderler. Dersler ya da gündelik problemlerle ilgili diğer arkadaşlarıyla sohbet ederler. Akşam olduğunda dolmuş sırasına girer ve sıra beklemekten yakınırırlar. Üniversite öğretim üyeleri de aynı şekilde, ancak hoca statüsüyle derslere girmektedirler. Öğrencilerin geçirdiği zaman dilimi içinde onlar da birçok etkileşimde bulunmaktadırlar. Sözelimi, yan odadaki meslektaşını ziyaret etmekte ya da akademik bir toplantıya katılmaktadırlar. Üniversite içerisinde öğrenciler, diğer öğrencilerle ve öğretim üyeleriyle, öğretim üyeleri de diğer öğretim üyeleri ve öğrencilerle sürekli bir etkileşim hâlinindedirler. Etkileşimlerle gerçekleşmiş tüm sosyal pratikler aracılığıyla insanlar (öğrenciler, öğretim üyeleri ve diğer üniversite personeli) üniversiteye bağlanmaktadırlar. Aynı mekânda gerçekleş-

şen etkileşimler ve pratiklerle, üniversite yerel bir alandır. Diğer taraftan, bir sosyal sistem olarak üniversite, aynı zamanda, eylemlerin ve etkileşimlerin zaman aralığını da belirlemektedir. Bir lisans programının süresi iki ya da dört yıldır. Derslerin her günkü başlayış ve bitiş saatleri bellidir. Geç vakitlerde ulaşım aracı bulunamayabileceğinden, üniversiteden ayrılma zamanı sınırlanmıştır.

Sonuçta, üniversite içindeki tüm bireyler günlük rutin eylemleriyle üniversiteyi bir sistem, dolayısıyla da sosyal pratiklerin gerçekleştiği bir mekân hâline getirirler. Üniversite rutinlerin gerçekleştiği, etkileşimlerin zaman ve mekân boyunca yeniden üretildiği özel bir sistemdir (Esgin, 2008: 204-205). Üniversite, üyeleri tarafından paylaşılan ve yeniden üretilen gündelik yaşamın merkezi konumuna gelmiştir.

Sağduyu Bilgisi (Bilgi Stokları)

Gündelik yaşam bu türden etkileşimlerle sürdürülüp, sürekli yeniden üretilirken, aynı zamanda rutin eylemlerin tekrarlandığı, sosyal aktörlerin aktif bir biçimde katıldığı bir etkileşim alanıdır. Gündelik yaşam alanı, doğal dünyadan farklı olarak, bireysel etkileşimler çerçevesinde işleyen belirli bir toplumsal sistemi oluşturmaktadır (Elliot, 2008). Bu anlamda gündelik yaşamın temel ve şaşırtıcı olan yönü, belirsizlik içeren durumlarda bile oldukça rutin, istikrarlı ve düzenli bir biçimde seyretmesidir. İnsanlar, dışsal etkilerin dayatmalarına basitçe otomatik tepkiler vermezler. Bunun nedeni gerçekte insanların toplumsal hayata ilişkin pek çok bilgiye sahip olmalarıdır. Bireyler sahip oldukları bilgileri gündelik toplumsal yaşama bir düzgünlük ve düzenlilik duygusu kazandırarak yaratıcı biçimde kullanmaktadırlar. Görünürdeki bu düzenlilik, toplumsal yaşamın yapılacaklar ve yapılmayacakları hakkında söze dökülmeyen ve yazılı olmayan kabulleriyle desteklenmektedir (Layder, 2006: 113). Gündelik yaşamımızı belirleyen söz konusu kabuller sağduyu bilgisi olarak nitelenmektedir. Aslında sağduyu, yaşamımızdaki gündelik eylemlerimizi yürütmek için yararlandığımız kapsamlı ancak sistematik olmayan, genelde bağlantıları belirsiz ve söze dökülmeyen bilgidir (Bauman, 1999: 16).

Sağduyu bilgisi aracılığıyla, gündelik yaşamdaki etkileşimlerimizde hangi davranışları nasıl sergilememiz gerektiği konusunda tökezlemeden ilerleyebiliriz. Sözgelimi, katıldığımız bir davette nasıl davranmamız gerektiğine, bu davete ne türden bir kıyafetle katılacağımıza ve davete katılan diğerleriyle olan etkileşimlerimizin biçimlerine ilişkin bilgi stoklarına sahibizdir. Sahip olduğumuz bilgi stokları ya da sağduyu bilgisi ile gündelik yaşamda karşılaşabileceğimiz çeşitli durumlara karşı elimizdeki reçeteleri kullanıp, belirli prosedürlere uyararak gündelik yaşamımızı rutin bir şekilde sürdürürüz. Fenomenolojik sosyolojide vurgulandığı gibi, toplumsal dünya, sağduyu bilgisi, prosedürler ve reçeteler temelinde başkalarıyla paylaştığımız bir dünyadır. Bu paylaşım sayesinde gündelik yaşam genellikle sorgulanmadan belli eylemlerin tekrarıyla sürdürülmektedir (Layder, 2006: 105).

Gündelik Yaşamda Karşılaşmalar ve Performanslar

Her birimiz gündelik yaşamın olağanlığı içinde çeşitli insanlarla karşılaşır ve ilişkilerde bulunuruz. Bu etkileşimler, odaklanmış ya da odaklanmamış etkileşimin herhangi biri ya da her ikisinin birada gerçekleşmesi aracılığıyla oluşur. Bu durumda kalabalık bir caddede ya da bir sinemada olduğu gibi, çok sayıda insanın bir araya geldiği anlarda, genellikle odaklanmamış etkileşim temeldir. Çünkü bu anlarda, sürekli bir biçimde diğer bireylere, onların farkında olduğumuzun işaretlerini veririz; onlarla sürekli konuşmasak da, yüz ifadelerimizle, duruşumuzla, jest ve mimiklerimizle sözel olmayan bir iletişime gireriz. Diğer yandan gündelik yaşamımızın önemli bir bölümünü oluşturan odaklanmış etkileşimde, diğerlerinin söylediklerine ya da yaptıklarına doğrudan dikkat ederiz. Odaklanmış etkileşim anı olan karşılaşmalar, diğer insanlarla doğrudan etkileşim kurduğumuz anlardır. Ayaküstü yaptığımız sohbetler, oyunlar ve garsonlarla, satıcılarla vb. ile yaptığımız tüm rutin yüz yüze ilişkiler odaklanmış etkileşime birer örnektir (Giddens, 1999: 124). Etkileşim anları aynı zamanda kendimizi, diğerine sunduğumuz, onda bırakmayı tasarladığımız izlenimlere göre performanslar sergilediğimiz anlardır. Bu çerçevede gündelik yaşamdaki sosyal davranışlar, nihai amacı başkalarını kendi benliğinin otantikliği konusunda ikna etmek olan performanslardır. İnsanlar gündelik yaşamda performanslar sergilerler (Berberoglu, 2012: 172). Goffman'ın (2009) gündelik yaşamda benliğin sunumu dediği bu durum, bizim, etkileşim bağlamlarında diğerleriyle olan ilişkimizin niteliğini ve performanslarımızı belirlemektedir. Gündelik sosyal yaşam, oynadığımız rollerle performanslarımızı sunduğumuz büyük bir sahnedir. Performanslar, gündelik yaşamda karşılaşmalar aracılığıyla sunulmaktadır.

Karşılaşmalar, gündelik sosyal yaşamın sistemliliği içine giren, ama aynı zamanda gündelik yaşamın sistemliliğine biçim veren görüngüler olarak tanımlanabilir. Karşılaşmaların sistemli niteliği, açılma ile kapanma ve sıra alma olarak belirtilmiştir. Goffman, bunu tiyatrodaki sahnenin açılıp kapanmasında kullanılan araçlar üzerinden örneklendirmektedir. Tiyatroda oyunun açılmasını haber veren zil sesi, ışıkların kapanma ve perdenin açılmasıdır. Oyunun sonunda ise, perde inerken ışıklar yeniden yanar, perde kapanır. Yabancı bireyler bir araya geldiğinde –örneğin bir davette– ve konuşmaya başladıklarında açılışlara gereksinim duyarlar. Çünkü, etkileşime girme anı, etkileşimin niteliğine ilişkin yanlış anlaşılma ihtimalinden dolayı, her zaman bir risk unsuru taşımaktadır. Bu durumda açılma girişimi göz iletişimi ve yüz ifadeleriyle kurulur. Açılma kabul edilmezse kişi, doğrudan hiçbir harekette bulunmamış gibi davranabilir. Burada kişilerin verdikleri ile ilettikleri ifadeler arasında bir ayırım yapılmalıdır. Kişilerin verdikleri ifadeler, insanların diğerleri üzerinde belirli izlenimler yaratmak için kullandıkları sözler ya da yüz ifadeleri iken, ilettikleri ifadeler, diğerlerinin bu kişilerin içtenliklerini ya da doğruyu söyleyip söylemediklerini anlamak için kullandıkları ipuçlarıdır. Örneğin, bir yönetici kendisiyle ilgili yapılan övgüleri

dinlerken, kendisini öven kişilerin konumunu, ses tonunu ve olası amaçlarını dikkate alır. Sosyal yaşamdaki karşılaşmalarda açılma ve kapanmanın belirteçler aracılığıyla haber verilmesi demek, karşılaşma anında gösterilecek farklı davranışların sergilenmesi anlamına gelmektedir. Kişiler açısından bakıldığında bu olay, davranışların biçimindeki değişimi gündeme getiren karşılaşmaların ayraç içine alınmasıdır. Ayraç içine alınma ya da belirteçlerle gösterme, bir karşılaşmanın özel olarak olağan olmadığı veyahut olup bitenlerin belirsiz olduğu beklenilmedik durumlarda oldukça önemlidirler. Sözelimi, Resim Bölümü öğrencilerine çıplak poz veren bir model, genellikle öğrencilerin önünde giyinip, soyunmayacaktır. Gözler önünden uzak bir yerde soyunmak, bedeninin birden bire açığa çıkmamasına ve gizlenmesine imkân tanıyacaktır. Ayraç içine alınmış böyle bir davranış, hem olayın sınırlarını belirleyecek hem de cinsel anlam taşıyacak herhangi bir düşüncenin oluşmasına engel olacaktır (Giddens, 1999: 124-136).

Gofman'a göre (2009:13), insanların gündelik yaşamda karşılaşma anlarında kendilerini ve etkinliklerini başkalarına nasıl sunduğu, başkalarının kendisi hakkında oluşturduğu izlenimi nasıl yönlendirdiği ve denetlediği, onların karşısında performansına devam ederken neler yapabileceği ve yapamayacağı önemlidir. Performans sonuçta gündelik yaşamda kurduğunuz etkileşimlerin, diğerleriyle olan paylaşımların gerçekleştirilme aracıdır. Bu anlamda gündelik yaşam, diğerlerine kendimizi sunduğunuz, tiyatral yeteneğimizi en üst seviyeye taşıyarak gerekli rolleri oynadığımız, önemli performanslar sergilediğimiz büyük bir sahnedir. Ancak bu durum kendimizi sunma ya da performanslar sergileme açısından sürekli aynı sahnede kaldığımız anlamına gelmemektedir. Gofman gündelik yaşamı, yine tiyatro benzetmesine yaslanarak, sahne önü ve sahne arkası, diğer bir tanımlamayla "ön bölge" ve "arka bölge" ayrımıyla betimlemiştir.

Sahnenin Önü ve Arkası

Sahnenin önü, yani "ön bölge", görünüşün önemli olduğu, kuralların ve kısıtlamaların hüküm sürdüğü, diğerlerinin izlenimlerini belirlemek adına kendimizi biçimlendirdiğimiz, çoğu zaman arka bölgedeki tutumlarımızla çelişen tutumlar sergilediğimiz bir alandır. Yaşamımızı sürdürdüğümüz, gündelik eylemlerimizi gerçekleştirdiğimiz, seçimler yaptığımız ve diğerleriyle paylaştığımız alan, sahnenin önünde ön bölgede olduğumuz alan iken, kendimizle baş başa kaldığımız, karşılaşma, rol yapma, benlik sunumu gibi performanslar sergileme gereksinimleri duyduğumuz alan, "arka bölge"dir. Aslında ön bölge ve arka bölge kavramlaştırması, insanların gündelik yaşamdaki kapasiteleriyle, kişisel anlamları arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Bu anlamda ön bölge, insanların biçimsel rol oynadıkları sosyal etkileşimler ya da karşılaşmaların gerçekleştiği alandır. Sözelimi, birbirlerine sıcak duygular beslemeyen aynı partiden iki politikacı, televizyon ekranlarında oldukça

olumlu bir birliktelik görüntüsünü rahatlıkla verebilirler. Arka bölge ise, insanların sahnedeki anlaşma ve taleplere direnç gösterilebildiği, sahnenin eleştirilebildiği ve kişisel anlamların onarıldığı yerdir. İnsanlar arka bölgede biçimsel etkileşimler ve karşılaşmalar için gerekli olan araçlarını hazırlamaktadırlar. Arka bölgeler, tiyatrounun sahne gerisine benzerler. Aktörler sahnedeiken denetim altında tuttıkları duygu ve davranış biçimlerini, sahne arkasında rahat bir biçimde sergileyebilirler. Arka bölge, aynı zamanda, sıradan rutinlerin gerçekleştiği ya da karşılaşmaların kaygı kaynağı olduğu yerlerdir. Örneğin, evimiz, gündelik toplumsal yaşam içerisinde bastırduğunuz gerçeklerin kendilerini gösterdiği bir "arka bölge"dir.

Akşam olup evinize döndüğünüzde ön bölgede, yani sahnede oynanan bütün biçimsel roller, performanslar evinizin dışında kalacaktır. Bu çerçevede eviniz hem bir arka bölgedir hem de mahrem alanınızdır. Mahrem olmasının nedeni, evinizin yalnızca diğerleriyle olan etkileşimlerinizin sonlandığı bir mekân olması değil, kendiniz gibi olduğunuz, evinizi dışındakilerle kurduğunuz ilişkilerde takındığınız tavirlara, oynadığınız rollere ihtiyaç duymadığınız, sadece size ait bir mekân olmasıdır. Çizgili pijamanızı giyip, her zaman uzandığınız kanepeye fütursuzca uzanıp, sizin zevkinize hizmet eden TV kumandasıyla rahatlıkla bütünleşebilirsiniz. Evinizin içinde nasıl görüldüğünüzün, ne giydiğinizin, nasıl oturduğunuzun veyahut diğer insanlarla bir arada olduğunuzda yaptığınız gibi nasıl davranmanız gerektiğini düşünmenin bir anlamı yoktur. Evinizde günlük performanslarınıza dair değerlendirmeler, yeni performanslar için ön hazırlıklar yapabilirsiniz. Eviniz sizin için bir güven ve huzur alanıdır. Kapıdan dışarı çıktığınız an, sahneye, yani ön bölgeye girersiniz. Yeni ve etkili performanslar sergileme, durumlara göre biçimsel roller oynama ve gündelik hayatın rutinlerine dalma vaktiniz gelmiştir. Rutin karşılaşmalar, rutin eylemler ve rutin performanslar...

İnsan Düzen İster: Rutinler ve İstikrar

Gündelik yaşamın en tanımlayıcı kavramlarından biri de rutin kavramıdır. Rutin, gündelik yaşamda insanlar tarafından gerçekleştirilen eylemlerin kendi kendini yineler olma niteliğidir. Yinelenir olma niteliği, toplumun yeniden üretiminin temelini oluşturmaktadır. Gündelik sosyal yaşam rutin eylemler aracılığıyla yeniden üretilmektedir. Rutinin en önemli özelliği düzeni ve istikrarı temsil etmesidir. Bu oldukça önemlidir. Çünkü insan sürekli bir düzen arayışı içindedir. Düzen, insan için vazgeçilmezdir. Öyle ki, insanlar düzen için pek çok özgürlüğünden vaz geçmektedir. Bauman'ın ifade ettiği gibi (1999), düzenin kaybolacağı, olayların birbiri ardından akışının bozulacağı, kaosa meydan vereceği fikri toplumun en büyük korkularından biridir. Kaos ya da karmaşıklık, içerisinde tehditler bulunan bir durumdur. Kaosun kaynağında belirsizlikler vardır. Düzen kurmak belirsizlikle savaşa tutuşmaktır. Rutinler, belirsizliğin karşısında alışlagelmiş olanı, benimseneni ve belirliliği güvence

altına alarak düzeni sağlamaktadırlar. İnsan, her ne kadar monotonluktan şikâyet etse de, gündelik yaşamdaki düzenliliğinin bozulmasından huzursuz olması nedeniyle, monotonluktan vazgeçememektedir. Her birimizin yaşamımızdaki bazı küçük değişikliklere bile tahammül gösteremeyişimizin, örneğin, sürekli şikâyet ettiğimiz mesleğimizi ya da yaşadığımız şehri değiştirme özgürlüğümüzü kısıtlamamızın nedeni, düzenimizin bozulma kaygısıdır. Monotonluk, düzen adına kısıtlanmış özgürlüğümüz karşısında, vazgeçemediğimiz tekdüzeliklerimizdir. Rutinler, bu tekdüzeliklerin içeriğini oluşturmaktadır.

Rutinler ve Varoluşsal Güvenlik

Gündelik rutinlerin başka bir özelliği istikrarı temsil etmesidir. İstikrar, insan için varlığının güvencesidir. Bireyin toplumsal yaşam içerisinde sahip olması gereken en temel gereksinim olan ontolojik ya da varoluşsal güvenlik, istikrarı temsil eden rutinler aracılığıyla temin edilmektedir. Rutinler, bireyin toplumsal yaşam içerisinde düzen beklentilerini karşılayıp, onu istenmeyen çatışma ve kaos ortamlarından uzaklaştırırken, aynı zamanda kişinin varoluşuna ilişkin kaygı ve korkuların da güvenlik altına alınmasını sağlamaktadırlar. Diğer bir deyişle, gündelik yaşamda bireyin etkinliklerini tanımlayan rutinlerin, koordine edici uzlaşımın yeniden üretiminin ve varoluşsal güvenlik duygularının arasında önemli bağlantılar vardır. Güvenlik dürtüsü ya da varoluşsal kaygı insan hayatında açlık veya susuzluk hissinin ürettiği dürtülerden çok daha önemlidir. İnsanın sosyal yaşamda varlığını tehdit eden, onun güven duygusunun yitimine neden olan her durum, onu huzursuz ve mutsuz edecektir. Her birey farklı rutin biçimlerine dayalı kendine özgü bir varlıksal güvenlik çerçevesi geliştirmektedir. Ayrıca, insanlar tehlikelerle ve onlarla ilişkili korkularla gündelik davranış ve düşüncelerinin bir parçası haline gelen duygusal ve davranışsal “formüller” sayesinde başa çıkmaktadırlar (Giddens, 2010:54-65).

Sıradan gündelik etkinliklerdeki yinelenirlikler olarak tanımlanabilecek rutinler, bu bakımdan, yaşamımızı aslında olumsuz bir biçimde etkileyebilecek olan bilinçdışı gerilimleri denetim altında tutmaktadır. Dolayısıyla, yaşamın sıradan rutinlerine bilinçli biçimde yapılan saldırı ve rutinlerin yok edilmesi durumunda, büyük bir kaygı patlaması ortaya çıkacaktır. Kaygı patlaması başkalarına duyulan güvenlik duygusuyla birlikte, ontolojik güvenlik duygusunu da köreltecektir. Giddens (1990) böyle bir durumu, Gestapo kamplarındaki uygulamalardan yola çıkarak örneklemiştir. Gestapo kamplarında tutuklular, ontolojik güvensizlik koşulları altında yaşamaktadırlar. Çünkü bu kamplardaki tutukluların rutinleşmiş sosyal eylemleri devamlı saldırı altındadır. Tutukluların, alışageldikleri sosyal ortamlardaki gündelik yaşamın olağan rutinleri içinde sergiledikleri eylemlerin özerkliği neredeyse bütünüyle yok edilmiştir. Böyle bir ortam içinde geleceğe ilişkin anlamların, dolayısıyla güven ve ontolojik güven duygusunun geçerliliği kalmamıştır. Gestapo kamplarında

bazı tutuklular, gelecekle bağlarını tamamen yitirip, her şeye boyun eğen kaderci zihniyete büründüklerinden, adeta yürüyen cesetler durumuna gelmişti. Bu tutuklular da diğerleriyle göz göze gelmeme, sadece kaba beden hareketleri yapma ve ayaklarını yere sürüyerek yürüme davranışları gelişmiştir. En erken ölen tutuklular da bunlardır. Sadece, küçük de olsa kendi denetim alanlarının olduğunu düşünenlerin daha fazla yaşama şansı olmuştur. Çünkü onlar, bir dereceye kadar rutin eylemlerini gerçekleştirebilecek özerk sosyal ortamlara sahip olabilmişlerdir. Ama yaşama şansı bulan tutuklularda da geleceği düşünme eğilimi büyük oranda kaybolmuştur. Bu tutuklular, ilginç bir şekilde ontolojik güvenlerini tehdit eden gardiyanlarla kendilerini özdeşleştirmeye dayanan yeni bir kişilik oluşturmuşlardır. Söz konusu kişilik, belli ölçülerde rutinlerin yinelenmesine ve özerklik alanının tamamının yok olmasına imkân vermiştir.

Anlaşılabileceği üzere, rutinler, her ne kadar sıkıcı yinelenirlikler olarak tanımlansa da, sosyal yaşamda bireylerin kendilerini tanımlamalarına, tatmin edici güven duygularına yaslanarak amaçladıkları düzeni inşa etmelerine ve korumalarına olanak sağlamaktadır. Sıradanlık ve gündelik yaşamın rutinleri, bu anlamda insan için hem bir düzen hem de varoluşsal tehditlere set çeken önemli bir güven kaynağıdır. O nedenle rutinler, gündelik yaşamın temel yapı taşlarıdır.

Sonuç: Gündelik Yaşamın Karmaşıklığı

Gündelik yaşam, sıradan insanların sıradan eylemlerinin basit bir toplamı değildir. Gündelik yaşam, bütün karmaşıklığıyla insanların yarattığı sosyal dünyadaki zamansal ve mekânsal alanlara yayılan bir etkileşimler bütünüdür. Bireysel yönden baktığımızda her günkü yaşadıklarımız bizim yaşamımızla ilgilidir. Bu yaşadıklarımız içindeki tekdüzelik de bizimdir, sıradanlık da. Ancak, bizim diye nitelediğimiz her şey, aslında gündelik yaşamda başkalarıyla kurduğumuz etkileşimlerle anlam kazanmaktadır. İnsanın sosyalliği, başkalarıyla etkileşimlere girmesini, sosyal pratikler ve rutinler aracılığıyla bu etkileşimleri sürdürmesini, gündelik eylemleriyle sosyal gerçekliği yeniden inşa etmesini gerektirmektedir. Gündelik yaşam, bu etkileşimlerin her gün yeniden kurulmasının ürünüdür. Etkileşimlerin anlamları, amaçları ve içerikleri çok çeşitlidir. Kimi eylemler çok karmaşık olabilirken, kimileri sıradan eylemler olarak düşünülebilir. Ancak sıradan diye tanımlanacak olan basit bir eylemin bile, sosyal gerçeklik için oldukça önemli etkileri olabilir. Sözgelimi, kişinin belirli bir giysiyi ya da yiyecek maddesini satın almaya karar vermesinin küresel sonuçlarından bahsedebiliriz. Bu noktada verilen karar yalnızca dünyanın öbür ucunda yaşayan birinin geçimini etkilemekle kalmaz, aynı zamanda çevrenin bozulma sürecine de katkıda bulunabilir. Böylesi bir durumun tüm insanlık için muhtemel bazı sonuçlar doğurması kaçınılmazdır (Giddens, 2011: 21). Dolayısıyla, gündelik yaşam bizim kendi algımızla sınırlanabilecek ya da her günkü yaşam biçimlerinin tekrar-

lanmasıyla açıklanabilecek basitlikte değildir. Gündelik yaşam insanların kurduğu sosyal dünyada gerçekleşen olup bitme ve yeniden olup bitme süreçlerinin gizemini içinde taşıyan, yüzeysel görünen, fakat son derece karmaşık unsurları içinde barındıran toplumsallığın bir kesitidir.

Kaynakça

- Bauman, Z. (1999). *Sosyolojik Düşünmek*, Çeviren: A. Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Berberoglu, B. (2012). *Klasik ve Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş*, Çeviren: C. Cemgil, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Elliot, A. (2008). *Concepts of the Self*, Cambridge, Polity Press.
- Giddens, A. (1990). *Central Problems in Social Theory*, Berkeley, University of California Press.
- Giddens, A. (1999). *Toplumun Kuruluşu: Yapılaşma Kuramının Ana Hatları*, Çeviren: H. Özel, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Giddens, A. (2003). *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları*, Çeviren: Ü. Tatlıcan ve B. Balkız, İstanbul, Paradigma Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel-Kimlik*, Çeviren: Ü. Tatlıcan, İstanbul, Say Yayınları.
- Giddens, A. (2011). *Sosyolojinin Savunusu*, Çeviren: İ. Kaya, İstanbul, Say Yayınları.
- Goffman, E. (2009). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunuluşu*, Çeviren: B. Cezar, İstanbul, Metis Yayınları.
- Kaspersen, L. B. (2000). *Anthony Giddens: An Introduction to a Social Theorist*, İngilizce'ye Çeviren: S. Sampson, London, Blackwell,
- Layder, D. (2006). *Sosyal Teoriye Giriş*, Çeviren: Ü. Tatlıcan, İstanbul, Küre Yayınları.
- Sartre, J.P. (1985). *Varoluşçuluk*, Çeviren: A. Bezirci, İstanbul, Say Yayınları.
- Slattery, M. (2007). *Sosyolojide Temel Fikirler*, Yayına Hazırlayan: Ü. Tatlıcan, G. Demiriz, Bursa, Sentez Yayıncılık.